

Sygn. akt II KK 30/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 kwietnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Grubba (przewodniczący)

SSN Józef Dołty

SSA del. do SN Dariusz Czajkowski (sprawozdawca)

Protokolant Małgorzata Sobieszkańska

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Zbigniewa Siejbika,
w sprawie A. B.

dot. odszkodowania

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 29 kwietnia 2015 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 4 września 2014 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w Ł.

z dnia 24 kwietnia 2014 r.,

- 1) uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu I instancji i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania;**
- 2) zarządza zwrot wniesionej przez wnioskodawcę opłaty od kasacji.**

UZASADNIENIE

Pełnomocnik wnioskodawcy A. B. złożył wniosek o zasądzenie na jego rzecz 67 740 zł tytułem odszkodowania oraz 300 000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę wynikającą z tymczasowego aresztowania, które było niewątpliwie niesłuszne w świetle wyroku Sądu Rejonowego w Ł. z dnia 12 sierpnia 2011 r., którym wnioskodawcę uniewinniono od popełnienia zarzucanych mu czynów.

Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2014 roku, Sąd Okręgowy w Ł. oddalił wniosek w zakresie zadośćuczynienia, natomiast tytułem odszkodowania zasądził kwotę 1 zł wraz z ustawowymi odsetkami od daty uprawomocnienia się wyroku, zaś w pozostałym zakresie dotyczącym odszkodowania wniosek oddalił.

Po rozpoznaniu apelacji wniesionej przez pełnomocnika A. B., Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 4 września 2014 r., zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Kasację od powyższego orzeczenia Sądu Apelacyjnego wniósł pełnomocnik wnioskodawcy, stawiając w niej następujące zarzuty:

1. rażącego naruszenia przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na jego treść, a mianowicie:

a. art. 433 § 2 k.p.k. w zw. art. 457 § 3 k.p.k. przez brak rzetelnej kontroli odwoławczej, wyrażający się nie rozważeniem wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów oraz ograniczeniem się w uzasadnieniu wyroku instancji *ad quem* do twierdzeń lakonicznych, ogólnikowych i powierzchownych, pozbawionych dokładnej analizy przesłanek, na których zostały oparte;

b. art. 552 § 4 k.p.k. przez odmowę zasądzenia zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie wnioskodawcy w sytuacji, gdy zasądzenie zadośćuczynienia w oparciu o powołany przepis ma charakter obligatoryjny, o ile nie zachodzi żadna z okoliczności wymienionych enumeratywnie w dyspozycji art. 553 § 1 k.p.k.;

c. art. 553 § 1 k.p.k. przez przyjęcie dodatkowych, poza wymienionymi w treści tego przepisu, przesłanek wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania pomimo, że przepis ten zawiera enumeratywne wyliczenia przypadków, w których wnioskodawcy nie przysługuje roszczenie o zadośćuczynienie i odszkodowanie.

2. rażącego naruszenia prawa materialnego, a mianowicie:

a. art. 421 k.c. w zw. z art. 5 k.c., przez zastosowanie przepisów prawa cywilnego do odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, których zastosowanie jest z mocy prawa wyłączone, jeżeli odpowiedzialność ta jest regulowana w przepisach szczególnych, tj. w rozdziale 58 Kodeksu postępowania karnego;

b. art. 362 k.c. przez błędną jego wykładnię, wyrażającą się w zastosowaniu instytucji przyczynienia się i miarkowania należnego wnioskodawcy odszkodowania podczas, gdy brak ku temu przesłanek faktycznych i prawnych oraz w sytuacji, kiedy Sądy obu instancji nie znalazły podstaw do zastosowania przyczynienia w stosunku do roszczenia o zadośćuczynienie, co prowadzi do odmiennej wykładni tego samego przepisu prawa materialnego na gruncie dwóch roszczeń, których źródło tkwi w tym samym zdarzeniu;

c. art. 362 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, prowadzące do przyjęcia przyczynienia się wnioskodawcy do powstania szkody na niedopuszczalnym poziomie „niemal 100 %”, co stanowi zastosowanie tego przepisu w sposób analogiczny do instytucji obejścia prawa, ponieważ prowadzi do faktycznego wyłączenia odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa na podstawie przepisu, który przewiduje jedynie fakultatywne ograniczenie tej odpowiedzialności.

W konkluzji pełnomocnik wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację, Prokurator Apelacyjny wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej, natomiast występujący na rozprawie kasacyjnej Prokurator Prokuratury Generalnej stanowisko to zmienił i wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacji nie można odmówić słuszności w zakresie podniesionych zarzutów rażącej obrazę przepisów Kodeksu postępowania karnego i to zarówno tych, które odnoszą się do kontroli odwoławczej dokonanej przez Sąd *ad quem* (art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k.), jak i tych, które bezpośrednio regulują

odpowiedzialność Skarbu Państwa związaną z niewątpliwie niesłusznym tymczasowym aresztowaniem (art. 552 § 4 k.p.k., art. 553 § 1 k.p.k.).

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku Sądu odwoławczego, akceptujące stanowisko Sądu I instancji w zakresie przyczyn oddalenia żądań wnioskodawcy za jego blisko dwuletnie tymczasowe aresztowanie do sprawy, która finalnie zakończyła się prawomocnym uniewinnieniem, w sposób nader powierzchowny odnosi się zarzutów podniesionych w apelacji wnioskodawcy. Bagatelizuje jednocześnie wypracowane i utrwalone przez lata poglądy orzecznictwa i doktryny, iż w przypadku niewątpliwie niesłusznego pozbawienia wolności, którego końcowym efektem jest wyrok uniewinniający, odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa kształtuje się w oparciu o zasadę ryzyka, a nie winy. Orzeczenie Sądu Okręgowego, które zaakceptował Sąd odwoławczy, przełamuje zasadę domniemania niewinności, poprzez niedopuszczalne zaakceptowanie ustaleń Sądu *meriti*, iż A. B. był sprawcą zarzucanych mu czynów, chociaż *de facto* został przez tenże sam Sąd uniewinniony. Absurdalność takiego postąpienia nie wymaga szerszego komentarza, tak samo jak i krytyczna ocena przyjętej podstawy rozstrzygnięcia zapadłego wcześniej, a ekskulpującego oskarżonego na tej tylko podstawie, że niemożliwe było uzupełnienie opisu czynu zarzucanego oskarżanemu o brakujące znamię zawarte w przepisie art. 200 § 1 k.p.k., dotyczące wieku osoby pokrzywdzonej tym przestępstwem. Takie stanowisko było nie tylko wynikiem oczywiście nieprawidłowo pojmowanej zasady *ne peius* wyrażonej w art. 443 k.p.k., ale również pominięcia znaczenia przepisu art. 399 § 1 k.p.k., chociażby w kontekście oceny zachowania oskarżonego w zakresie znamion występku z art. 201 k.k. Na tym stwierdzeniu – wobec prawomocności wyroku uniewinniającego – należy poprzestać i zreasumować je konkluzją, iż to nie zachowanie i postawa skazanego były przyczyną jego długotrwałego pozbawienia wolności w sprawie zakończonej jego uniewinnieniem, a nieudolność organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, które nie potrafiły dochować elementarnej staranności w zakresie poprawności postawionych A. B. zarzutów i ich ewentualnej modyfikacji na etapie postępowania sądowego, jak też – co odnosi się do prokuratora – zaniechały zaskarżenia oczywiście wadliwego w swej podstawie wyroku.

W podsumowaniu uznać zatem należy, że w postępowaniu odszkodowawczym Sąd Okręgowy był związany faktem wydania wyroku uniewinniającego, a wszelkie oceny dotyczące powodów jego wydania były już na tym etapie niedopuszczalne. Wszak Sąd ten nie przeprowadzał żadnego postępowania dowodowego w zakresie sprawstwa i winy wnioskodawcy. Akceptacja zatem wcześniej dokonanych „ustaleń” w tym przedmiocie, zawartych w uzasadnieniu wyroku uniewinniającego Sądu Rejonowego z dnia 12 sierpnia 2011 r., stanowiła zaprzeczenie istoty rozstrzygnięcia wyrażonej w sentencji tego wyroku, stojąc w opozycji do elementarnych reguł wynikających z zasady domniemania niewinności. Ustalenie Sądu Okręgowego, zaakceptowane rozstrzygnięciem Sądu Apelacyjnego, iż to oskarżony „w niemal 100 %” przyczynił się do powstania szkody, a wcześniej do swojego tymczasowego aresztowania, w świetle treści wyroku uniewinniającego było niedopuszczalne tym bardziej, jeśli zważy się, że przez cały okres trwającego postępowania karnego oskarżony stał pod wadliwie skonstruowanym zarzutem, który to argument ostatecznie posłużył Sądowi *a quo* do jego całkowitej ekskulpacji. Gdyby zatem Sąd Okręgowy zachował elementarną konsekwencję i logikę w swym wywodzie, musiałby przyjąć że nigdy nie istniały powody do stosowania wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania, skoro zarzucone mu zachowanie w ocenie tego Sądu – nie wyczerpywało znamion żadnego czynu zabronionego.

W orzecznictwie tak krajowym, jak i europejskim istnieje zgodność, że odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania jest oparta na zasadzie ryzyka. W związku z powyższym, o ile nie zachodzą żadne przesłanki egzoneracyjne wymienione w art. 533 § 1 k.p.k., nie można „wartościować” wyroków uniewinniających, zaś ocena niewątpliwiej niesłuszności aresztowania dokonywana jest w takich sytuacjach właśnie przez pryzmat prawomocnego rozstrzygnięcia (patrz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r., sygn. akt I KZP 27/99, OSNKW z 1999 r., z. 11 – 12, poz. 72, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2002 r., sygn. akt V KKN 125/00, OSNKW z 2002 r., z. 9 – 10, poz. 80, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2006 r., sygn. akt V KK 329/05, OSNKW z 2006 r., z. 1, poz. 814, wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 grudnia 2001 r. w

sprawie Weixelbraun przeciwko Austrii, sygn. 33730/96, LEX nr 75870, publ. również „*Prokuratura i Prawo*”, z. 4 z 2002 r.).

W świetle powyższego, zaakceptowanie rozstrzygnięcia Sądu *a quo, de facto* oddalającego wszystkie żądania odszkodowawcze wnioskodawcy, nie znajdowało uzasadnienia i stanowiło rażąco obrazę przepisów postępowania karnego ustalających reguły tego postępowania, a wymienionych w kasacji obrońcy. Przepis art. 5 Kodeksu cywilnego dotyczący tzw. nadużycia prawa podmiotowego nie mógł zastąpić tych zasad. Przyjęcie poglądu odmiennego, który wyraziły w pisemnych motywach orzeczeń oba Sądy, powodowałoby konsekwencję, iż art. 5 k.c. w wielu sytuacjach mógłby być pretekstem do uchylania się Skarbu Państwa od odpowiedzialności odszkodowawczej opartej o zasadę ryzyka i przeniesienia istoty tej odpowiedzialności do zasady winy, co w świetle ugruntowanych poglądów orzecznictwa i doktryny jest nie do zaakceptowania. Przyjęcie takiego poglądu byłoby również sprzeczne z istotą wyroku uniewinniającego, naruszałoby elementarne gwarancje procesowe wynikające z zasady domniemania niewinności, skoro sąd orzekający w przedmiocie odszkodowania byłby uprawniony poprzez przyzmat art. 5 k.c. negować takie wyroki i orzekać odmiennie w zakresie sprawstwa przestępstwa, o którego braku w wyniku prawomocnego rozstrzygnięcia już orzeczono. W takiej sytuacji osoba oczyszczona wcześniej z zarzutów byłaby bowiem ponownie – tym razem w postępowaniu odszkodowawczym wszczętym z własnej inicjatywy - stygmatyzowana etykietą „sprawcy przestępstwa”, co jest nie do pogodzenia z powszechnie akceptowanymi zasadami i wymogami, które w państwie prawa muszą być realizowane.

Co więcej, w zaistniałej sytuacji procesowej, w postępowaniu odszkodowawczym Sąd nie miał możliwości odwołania się do ustaleń faktycznych wskazujących na sprawstwo wnioskodawcy, skoro w wyroku uniewinniającym brak jest możliwości skutecznego dokonania takich ustaleń. Musiałby zatem w tym zakresie dokonać własnych ustaleń, czego z pewnością w sprawie tej nie uczynił.

Z tych względów zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego, jak i poprzedzający go wyrok Sądu Okręgowego należało uchylić i sprawę przekazać Sądowi I instancji, który przy wydaniu orzeczenia będzie związany przedstawionym w niniejszym uzasadnieniu zapatrywaniem prawnym na istotę odpowiedzialności

odszkodowawczej, przewidzianej w przepisach rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego.

O zwrocie opłaty od kasacji orzeczono na podstawie art. 527 § 4 k.p.k.